

Klik [hier](#) voor het originele artikel (p. 18)

KLEUTERS PROEVEN LETTERS

Een baby wijst een koe aan in een dierenboekje en zegt verheugd 'boe'. Een peuter 'leest' bladerend door een prentenboek met gewichtige voorleesstem het verhaal voor. Een kleuter tekent mysterieuze krabbels en vraagt de leerkracht om ze te lezen. Deze ongetwijfeld herkenbare voorbeelden maken duidelijk dat kinderen al lang voordat ze in groep 3 officieel ingewijd worden in het schrift, kennis hebben van letters, taal en verhalen. Sinds de jaren '80 van de vorige eeuw staat dit bekend als ontluikende geletterdheid.

Er is geen harde knip tussen ontluikende en 'echte' geletterdheid, het is een doorlopend en zichzelf versterkend proces. De ontwikkeling van geletterdheid start al in de wieg, als baby's liggen te pruttelen en te brabbelen en klanken in hun mond proeven. En ze gaat een leven lang door. Het is dan ook niet verwonderlijk dat die 'ontluikende geletterde vaardigheden' voorspellen hoe goed en soepel kinderen later op school leren lezen. Binnen ontluikende geletterdheid zou je 2 categorieën vaardigheden kunnen onderscheiden:

1. inside-out
2. outside-in

INSIDE-OUT

Inside-out vaardigheden zijn nodig om de [code van letters te kunnen kraken](#) en dus onmisbaar voor de 1e fase van het leesonderwijs (technisch lezen).

Letterkennis Kinderen kennen de namen van letters uit het alfabet. Zonder kennis van letters kun je niet lezen. Deze vaardigheid is dan ook een belangrijke voorspeller voor de latere leesvaardigheid. Toch lijkt het geïsoleerd trainen van letters weinig effect te hebben. Het is beter om kinderen een rijke taal-omgeving aan te bieden, waarin ze bekend raken met het schrift en leren over letters.

Taalbewustzijn Kinderen kunnen taaleenheden zoals klanken, lettergrepen en woorden onderscheiden. Ze horen bijv. het verschil tussen 'bok' en 'kok' en weten dat dit woorden zijn. Vooral klankbewustzijn (fonologisch bewustzijn) is belangrijk voor de latere leesvaardigheid (en lezen bevordert op zijn beurt het klankbewustzijn). Rijmspelletjes zijn een goede manier om dit te bevorderen.

Verband klank-letter (foneem-grafeem) Kinderen weten dat bij elke klank een geschreven letter hoort en bij enkele letters weten ze ook al welke klank daarbij hoort. Deze vaardigheid laat mooi de continue ontwikkeling van geletterdheid zien: om deze klank-lettercombinaties draait heel het technisch lezen, maar de fundamenteen worden al eerder gestort. Kijk maar naar kleuters die thuis, in de klas en op straat voortdurend op zoek zijn naar 'hun' letter (de 1e letter van hun naam) of die al weten welk geluid bij een letter hoort.

Ontluikend schrijven Kinderen laten door eigen schrijfsels zien dat ze weten dat geschreven taal betekenis heeft. Deze vaardigheid zie je bij kinderen die krabbels op een vel papier schrijven en jou vragen om hun verhaal te lezen. Ze weten nog niet hoe ze echte letters moeten schrijven, maar begrijpen het idee achter geschreven teksten wel. Als ze al iets gevorderder zijn, kunnen ze ook een eigen spelling bedenken, op basis van de dominante klanken in een woord: 'FTS' voor 'fiets' bijvoorbeeld.

OUTSIDE-IN

Outside-in vaardigheden zijn nodig om [tekst te begrijpen](#) en blijven een leesleven lang belangrijk.

Woordkennis Kinderen begrijpen wat woorden betekenen en weten dat je van woorden zinnen kunt maken. Zonder dit begrip zouden lettercodes, gekraakt of niet, ondoorgrondelijke reeksen blijven. Een kind kan dan misschien wel vlekkeloos k-o-k spellen, maar als het niet weet dat een kok iemand is die eten maakt, blijft het woord inhoudsloos. Hoe groter de woordenschat, hoe beter het tekstbegrip. Voorlezen helpt enorm om de woordenschat te vergroten, omdat geschreven teksten veel woorden bevatten die in de spreektaal niet voorkomen.

Verhaalstructuren Kinderen begrijpen dat een verhaal een bepaalde volgorde en interne logica heeft. Het zal duidelijk zijn dat ze deze vaardigheid verwerven door veel verhalen te horen. Dat kan door voorlezen en vertellen, maar ook via (teken)films.

Schriftconventies Kinderen weten dat je een Nederlandse zin van links naar rechts leest en een tekstpagina van boven naar beneden. Je hoeft nog niet te kunnen lezen om dat al te weten. Kijk maar naar peuters en kleuters die door een boek bladeren.

Ontluikend lezen Kinderen begrijpen de functie van teksten en weten dat deze iets vertellen. Deze vaardigheid zie je bijv. bij een kind dat net doet alsof het een boek of krant (voor) leest. Of bij een kind dat met een boek bij je komt en vraagt "lezen?"

IN DE KLAS

Voorals leerkracht in de onderbouw heb je een belangrijke taak; signaleren hoever leerlingen in hun ontwikkeling zijn. De meeste jonge kleuters kunnen al goed klanken onderscheiden, al zal nog niet iedereen de letters bij naam kennen of herkennen. Daar werk je aan in de klas. Als een leerling moeite heeft om het verschil te horen tussen 2 woorden die bijna hetzelfde klinken, kan dat wijzen op gebrekkig klankbewustzijn (ervan uitgaande dat er geen gehoorstoornis in het spel is). Je kunt daar gericht aan werken, bijv. met [rijm-spelletjes](#). Op een speelse manier kun je al werken aan letterherkenning. Hang bijv. [beginletters](#) bij voorwerpen in de klas, zoals de S bij Stoel en de D bij deur. Of doe een [letterspel](#) in de kring: Abe gooit een zachte bal naar Paula, terwijl hij een woord met de P. zegt. Laat leerlingen veel [knutselen met letters](#) (knippen, schilderen, stempelen) en [maak samen een boek](#). Vergeet ook de outside-in vaardigheden niet. Die kun je stimuleren door leerlingen onder te dompelen in taal: [veel voorlezen](#), [veel praten over verhalen](#), [liedjes zingen en toneelstukjes doen](#).

Zo zijn er vele activiteiten te bedenken waardoor leerlingen spelenderwijs geletterd raken!

- [Artikel](#) Zo stimuleer je taalontwikkeling
- [Special](#) Opbouw taal/leeslijn telt voor succes
- [Special](#) Werken aan een goede start
- H.3 uit het [boek](#) Werk maken van gelijke kansen
- Het [hoofdstuk](#) Ontluikende geletterdheid uit 'Van baby tot kleuter'

Meer lezen!

in de
praktijk

TAAL IN ALLE HOEKEN

Een bouwhoek, een winkeltje, een dokterspraktijk. In de hoeken van het lokaal van groep 1-3 op de sbo Michaëlschool in Amersfoort wordt druk gespeeld. Eenmaal dichterbij zie en hoor je wat anders: het is géén speelmiddag, maar een reguliere lesdag waarop de leerlingen de eerste stappen zetten in de wereld van taal, lezen en schrijven. In de huis-hoek leren ze dat je vooraf een boodschappen-lijstje moet maken voor in de groentewinkel. Ieder op eigen niveau. De een maakt een tekening, de volgende krabbelt wat en weer een ander maakt een heus woord. 'Alle vormen zijn goed', zegt leraar en leer- en gedragsspecialist Diane Faber. 'We belonen continu de inzet en een belangrijke regel is dat we het samen doen en elkaar helpen. Dat hebben onze leerlingen heel erg nodig om te kunnen leren.' Wie winkelbediende is, maakt een bon en reclame. Faber doet het voor: 'Ik heb prachtige sinaasappels in de aanbieding vandaag, die kosten maar twee knopen.' En terwijl ze het woord sinaasappel opschrijft, spelt ze het langzaam hardop. Dan zegt ze: 'Wat willen jullie nog meer? Sperziebonen? Oké, sper-zie-bo-nen', klap Faber en de leerlingen klappen mee.

Taal en letters komen overal in haar lessen terug. Ouders die een geschreven briefje in het brood-trommeltje stoppen, krijgen van hun kind een zelfgeschreven briefje terug. 'Dat is niet alleen leuk, maar stimuleert de leerlingen ook om te oefenen met schrijven.' In de klas zijn er versjes, rijmspelletjes, schrijven met zand, schrijfdans en denkvragen die een woord betekenis geven, zoals de vraag over het verschil tussen een banaan en een sinaasappel.

Faber leert leerlingen dat je, als je eenmaal kan lezen, álles in het leven kan. Zoals (pannen)koeken en taarten bakken, want dan is zo'n recept natuurlijk peanuts. En droomt een leerling ervan zangeres van K3 te worden, dan verwijst Faber ernaar in het rapport: 'Je wilt zangeres bij K3 worden. We gaan deze periode werken aan leren lezen, zodat je een stapje dichterbij je droombaan komt.'

Dianes leestip

Willem en Dikke Teun (4+) van Jacques Vriens. 'Ik gun ieder kind een dikke Teun. Een boek waardoor kinderen in zichzelf gaan geloven.'